

УДК 811.112.2'373.421

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.18>

ПЕРИФРАСТИЧНІ НОМІНАЦІЇ ЯК ПРОЯВ КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ СИНОНІМІЇ В СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

PERIPHRASTIC NOMINATIONS AS A SIGN OF CONTEXTUAL SYNONYMY IN MODERN NEWSPAPER DISCOURSE

Казимір І.С.,

orcid.org/0000-0002-0230-4281

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Значуща роль засобів масової інформації в умовах глобалізації завжди активізуватиме незгасний інтерес науковців до вивчення таких експресивних засобів мовлення як синоніми та процеси їх контекстуальної варіативності. Газетні тексти є активним джерелом розмноження перифразових номінацій на позначення політичної ситуації в світі. У статті розглядаються перифрастико-синонімічні номінації, які є проявом категорії контекстуальної синонімії у широкому значенні. Запропонована праця покликана обґрунтувати доцільність вивчення перифрастико-синонімічних конструкцій в аспекті категорії контекстуальної синонімії на матеріалі сучасних політичних статей. Здійснюється вибірка досліджуваного об'єкта на матеріалі якісно-масових періодичних видань. Досліджуваний матеріал уможливує систематизувати семантичні групи перифрастико-синонімічних конструкцій. Завдання статті полягає у з'ясуванні ролі перифрастико-синонімічних номінацій як засобів реалізації категорії контекстуальної синонімії у створенні емоційності та експресивності. Фактичним матеріалом дослідження послугувала вибірка із статей британських періодичних видань "THE GUARDIAN" та "MIRROR". Запропонований тип дискурсу містить перифрастичні номінації на позначення особи як політичного діяча, назви на позначення негативної або нейтральної діяльності політичної особи, назви на позначення інтеракції політичних діячів, назви на позначення військової ситуації в країні, назва населеного пункту, назва на позначення психологічного стану політичного діяча та перифрастичні номінації на позначення групи осіб. У ході дослідження аналізується подієвий денотат "війна в Україні", який представлений десятьма контекстуальними синонімами на матеріалі статей політичного напрямку. Встановлено, що в основі функціонування контекстуальної синонімії засобами перифразу можуть знаходитись фіктоніми та ергоніми. Виявлено, що номінативна образність контекстуальних синонімів містить градаційні процеси оцінної семантики. Визначено, що явище контекстуальної синонімії містить дистантно-контактні перифразові номінації у визначеному контексті, які здатні викликати у читача потрібну емоцію та оцінку, змушуючи при цьому аналізувати та порівнювати політичних діячів.

Ключові слова: перифраз, перифрастичні номінації, контекстуальна синонімія, оніми, газетний дискурс.

A significant role of mass media under the conditions of globalization will always activate the undying interest of scientists to study such exclusive means of speech as synonyms and processes of their contextual variability. Newspaper texts are an active source of periphrastic nominatives for describing the political situation in the world. The article deals with periphrastically synonymous nominations, which are the sign of the category of contextual synonymy in a broad sense. The requested work is aimed at substantiating the feasibility of studying periphrastically synonymous constructions in the aspect of the category of contextual synonymy on the material of contemporary political articles. A selection of the studied subject is made on the material of quality-mass periodicals. The studied material allows us to systematize semantic groups of periphrastically-synonymous constructions. The aim of this article is to understand the role

of periphrastically-synonymous nominations as means of realizing the category of contextual synonymy in the creation of affectivity and expressiveness. The factual material for the research was a selection of articles from the British periodicals "THE GUARDIAN" and "MIRROR". The requested type of discourse includes periphrastic nominations of a person as a political figure, names denoting negative or neutral activities of a political person, names denoting the interaction process of political figures, names denoting the military situation in the country, the name of the locality, the name denoting the psychological state of the political figure and periphrastic nominations denoting groups of people. The research analyzes the denotation "war in Ukraine", which is represented by ten contextual synonyms on the material of political articles. It has been established that the basis of the functioning of contextual synonymy by means of periphrasis can be composed of fictionyms and ergonyms. It has been revealed that nominative imagery of contextual synonyms contains gradation processes of evaluative semantics. It has been found that the phenomenon of contextual synonymy contains distant-contact periphrase nominations in a given context, which are able to arouse necessary emotion and evaluation thus encouraging to analyze and compare political figures.

Key words: periphrasis, periphrastic nominations, contextual synonymy, onym, newspaper discourse.

Постановка проблеми. Лінгвальний апарат текстів ЗМІ є чутливим щодо транслявання злободенних проблем людства. Сучасна картина соціально-політичного середовища одразу диктує ЗМІ залучати до мови нові шляхи називання явищ, подій, людей. Мовлення газетних текстів нині покликане виражати аксіологічність, інформаційність та емоційність, примушуючи адресата вийти із зони автоматичного сприйняття інформації. В умовах антропоцентричних досліджень актуально звертатись до таких мовленнєвих засобів експресивізації та оцінності як перифразові номінації. В рамках ономазіологічного підходу, когнітивної лінгвістики та прагмалінгвістики пропонуємо розглядати особливості функціонування перифразованих номінацій на матеріалі сучасних політичних статей. Така лінгвістична категорія як синонімія, яка відображається сучасним політичним контекстом, на тепер недостатньо отримує свого ґрунтового висвітлення в англістиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перифрази починають привертати увагу ще в Античні часи в якості стильової декорації або у римських трактатах під час вивчення ораторського мистецтва як засіб впливу на аудиторію [1, с. 170-171]. На сьогодні спостерігається чимала кількість поодиноких досліджень, які по-різному трактують перифраз, утім, слід виокремити стилістичний [4, 7] та номінативний [3] підходи до вивчення запропонованого об'єкта. Приблуда Л.М. досліджує стилістичні функції вторинних номінацій, де вагоме місце виділено перифразу як різновиду вторинної номінації на матеріалі художньої прози [8]. У монографії Ю.С. Макарець вивчається лінгвістичний статус перифразів як одиниць вторинного називання з опертям на їх стилістично-функціональні та когнітивно-ономазіологічні характеристики [6]. Західні дослідники-мовознавці вивчають перифраз здебільшого як функціонально-граматичну варіацію у діяхронії [13].

Мета статті – напрацювання фактичного матеріалу із газетних текстів політичного спрямування для системного аналізу процесу вторинного номі-

нування подій, явищ, осіб перифрастико-номінативними конструкціями. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: обґрунтувати доцільність розгляду перифрастико-синонімічних конструкцій в аспекті категорії контекстуальної синонімії; здійснити вибірки досліджуваного об'єкта на матеріалі якісно-масових періодичних видань; систематизувати семантичні групи перифрастико-синонімічних конструкцій.

Виклад основного матеріалу. Комплементарність стилістико-номінативних потенцій уможливорює трактувати перифразову номінацію як лінгвостилістичну одиницю [10, с. 7]. За сприяння певного соціально-політичного контексту номінативний підхід уможливорює процес вивчення перифразової номінації особи чи явища в межах категорії контекстуальної синонімії. Таке припущення знаходимо ще у колективній праці "Сучасна українська мова". Наближаючись до розгорнутих метафор чи метонімій, перифраз слугує засобом оцінності, яскравості та виразності. Перифрази допомагають уникати повторів, таким чином, підвищують стилістичну якість передачі інформації [2, с.88-89].

Поділяємо думку Т.М. Моложай щодо синонімічності перифразу до замінюваного слова, словосполучення чи речення, мовляв, образний синонім слова відрізняється від первинної назви тим, що володіє семантико-стилістичними відтінками [7, с. 21]. Однак, вчені заперечують цю думку, зазначаючи, що відношення денотативної тотожності є особливим видом синонімії. Ю.С. Макарець у своїй монографії наголошує на контекстуальній зумовленості перифразових номінацій, де соціально-політичний контекст є головним ключем до розкриття значення, здебільшого метафоричних перифразових найменувань [6, с. 87].

Відомо, що перифрази можуть вступати в синонімічні зв'язки з іншими одиницями контексту, формуючи парадигматичний контекст [6, с. 90]. Ю. Макарець зауважує, що перифразові одиниці перебувають у синонімічному зв'язку. Утім, ми

спробуємо проаналізувати функціонування сучасних перифрастико-синонімічних номінацій політичної сфери, які є засобами категорії контекстуальної синонімії у сучасній англійській мові.

Матеріалом дослідження послугувала вибірка із 50 статей британських періодичних видань якісного ("THE TELEGRAPH") і масового / популярного ("THE MIRROR") спрямування. Принагідно зазначимо, що якісні газети вирізняються витонченим змістом, де глибокий та змістовний аналіз видається не зрозумілим для читачів без вищої освіти, позаяк масові газети "жовта преса" орієнтуються на середнього читача, апелюючи не до розуму, а до емоції та ефекту сенсації. Стиль викладу масової преси характеризується примітивністю, однолінійністю та спрощеністю викладу.

Т.А. Космеда влучно зауважує, що сучасність вимагає творчого використання слова для омовлення людей та явищ. Мас-медійні тексти найшвидше актуалізують нові події і факти з допомогою нових слів та фразеологічних одиниць [5]. Асоціативне навантаження онімів та їх прагматичні характеристики преса креативно модифікує та виставляє найбільш увиразнюючи та сенсаційні риси денотата [5, с. 396].

В умовах сучасної політичної ситуації фактологічний матеріал досліджуваних номінацій на матеріалі газетного дискурсу засвідчив значну кількість перифразів-онімів, які за етіологією є контекстуальними синонімами до первинної назви її денотата. Частотність перифразів-онімів пов'язується із актуальною політичною ситуацією, тому найбільша кількість прояву категорії контекстуальних синонімів у вигляді перифрастичних номінацій налічує тематична група на позначення:

1. **Назви осіб**, які завдяки своїй "активності" постають на шпальтах газет у позитивному, нейтральному чи негативному відтінках. Перифрастичні номінації запропонованого класу дозволяють диференціювати наступні семантичні групи.

1. 1. Перифрастичні номінації політичного діяча в особі прем'єр-міністра Великої Британії **Бориса Джонсона**:

a pumped-up narcissist, a waste of space, the worst Prime Minister, a sleaze row, a popular figure, the sleazy old duke of pork, blithering idiot, a leader, a frustrated minister, nauseating, absent-minded, a joker Boris, raw, childlike, unchannelled, psychotic, a threat, an absolute weapon, the pet politician, a spineless dilettante, a man-grenade, an unstable element, unpredictable, chaotic, and inaccurate, "all mouth and no trousers", a comedian, performative opportunism, a "Big Dog".

Варто відзначити, що наведені перифрастичні номінації на позначення особи британського очільника (*a threat, an absolute weapon, the pet politician, a spineless dilettante, a man-grenade, an unstable element, unpredictable, chaotic, and inaccurate, "all mouth and no trousers", a comedian, performative opportunism, a "Big Dog"*) оприлюднені в умовах нової політичної ситуації від 24 лютого 2022 року.

Риси денотата дистантно представлені у вигляді контекстуальних синонімів, які виконують роль мікро-контекстів. Номінативна специфіка контекстуальних синонімів характеризується образністю, яка викриває той чи той синонім певним конотативним відтінком із градаційною оцінкою семантикою в межах конкретного контексту (*the worst prime minister – a waste of space – a popular figure*), як-от у фрагменті із тексту:

Although he said he had been an admirer of Brokenshire, the other business owner said: "I think Boris Johnson is the worst prime minister we've ever had. "I really fancied Boris Johnson as prime minister but I think he's a waste of space and I'm quite disappointed in him. I don't think he inspires confidence. He makes promises he doesn't keep," she said. While Johnson has long been a popular figure in the borough dating back to his tenure as London mayor... [The GUARDIAN 14/11/2021].

1.2. Перифрастичні номінації політичного діяча в особі президента України **Володимира Зеленського**:

Zelensky - the hero leader, a comedian, a leader, the khaki-wearing Ukrainian leader. Доволі цікавим прикладом контекстуальної номінації знаходимо порівняння в особах президента України та прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона:

The Ukrainians voted for a comedian and got a leader. A man with an unerring moral compass. We in the UK also voted for a comedian and got exactly that. Except his act had long since stopped being funny. It never occurred to us that the world was going to get this serious. First Covid. Then this.

[THE GUARDIAN 03/03/2022]

1.3. Перифрастичні номінації політичного діяча в особі президента Російської Федерації **Володимира Путіна**:

The increasingly paranoid leader, the Russian leader, coup proof, liar Putin, commander-in-chief, deceiver, the power-drunk dictator of the Kremlin, Vlad the Invader, narcissistic dictator, an aggressor. Унаслідок останніх подій на території України, референт **президент Росії** сигніфікативно позначений різними знаками з негативною оцінкою.

1.4. Перифрастичні номінації політичного діяча в особі британського політика-канцлера **Piini Сунак**. Наведений приклад перифрастичної номінації опосередковано актуалізується з допомогою фіктивного:

Shadow Chancellor Rachel Reeves ridiculed Rishi Sunak's Spring Statement, claiming he had taken inspiration from the characters of Alice in Wonderland

[THE MIRROR 24.03.22].

1.5. Перифрастичні номінації політичного діяча в особі президента Франції **Еммануеля Макрона**:

This was all the doing of the Tin-Pot Napoleon, Emmanuel Macron, who wanted to look tough with a tricky election campaign beginning.

[THE GUARDIAN 28.10.21].

1.5. Перифрастичні номінації на позначення груп осіб: **the Kremlin** – *the worst criminals, group of "influential" members, Kremlin insiders, Putin's People, fascists, military men of Russia, Russian invaders, Z-heads*.

В основі перифрастичних номінацій можуть знаходитись ергоніми (*Kremlin insiders, Putin's People*).

2. Назви на позначення негативної або нейтральної діяльності політичної особи:

Pytin's tyranny, Putin's aggression, Vladimir's Putin barbaric actions, Putin's megalomaniacal tendencies, Putin's annexation of the Donbas provinces, Putin's kleptocracy, denazification, Russia's autocracy, Putin's war in Ukraine, Putin's invasion of Ukraine, his invasion. Приклади з негативною конотацією позначають загарбницькі дії політичного діяча щодо України.

3. Назви на позначення інтеракції політичних діячів:

conflict, cold war, psychodrama, battle for Boris' crown.

Наведені різноманітні іменники, які виконують функцію перифразових номінацій позначають ситуацію, яка змальовує конкуренцію з-поміж Британських лідерів за "місце під сонцем".

4. Назви на позначення військової ситуації в країні:

the conflict in Ukraine, Putin's war in Ukraine, Putin's invasion of Ukraine, Ukraine crisis, his invasion, destruction, grief, chaos, new age of fear and uncertainty across Europe, disaster for the country, a catastrophe for Ukraine, war with NATO.

5. Назви на позначення психологічного стану політичної особи:

He added: "That's Putin's tragedy. There's a sense in which his disastrous error in Ukraine is itself

an argument for democracy and freedom. "He was frightened of Ukraine because in Ukraine they have a free press and in Ukraine they have free elections."

Контекстуальними синонімами до перифрастичної номінації на позначення психологічного стану головнокомандувач є іменники **democracy, freedom, free press, free elections**. Цитата Бориса Джонсона опосередковано, з іронічним відтінком висміює політичну ситуацію іншої країни.

Професор М.І. Степаненко зауважує, що неоднослівна назва і закріплене за нею вторинне найменування із притаманним йому позитивним чи негативним оцінним потенціалом має у своєму складі граматичний компонент, який вступає в семантико-синтаксичні зв'язки з іншими конститuantами і цим формує аксіологічно-марковану дефініційну рамку [11, с. 28]. Тому, у нашому випадку досліджуваний подієвий денотат **"війна в Україні"** передається контекстуальними синонімами у вигляді іменників: *conflict, invasion, crisis, destruction, grief, chaos, fear, uncertainty, disaster, catastrophe*.

Наведена вище варіативність перифразових номінацій існує лише в актуальному контексті, а поза ним вони втрачають своє значення.

2. Назва населеного пункту: Moskva - a mafia state.

Запропоноване дослідження категорії контекстуальної синонімії виконується в рамках широкого підходу, коли перифразові номінації за умови ситуативного контексту вважатимуться контекстуальними синонімами. Варто зазначити, що наведені перифрастичні номінації в основі яких знаходиться метафора на позначення особи, дії чи явища мають ситуативний характер. Процес вторинної номінації під час вивчення категорії контекстуальної синонімії спричинений емотивністю, експресивністю та оцінкою.

Газетні тексти характеризуються чималою кількістю перифразових номінацій на позначення осіб та географічних об'єктів. Як бачимо, у широкому значенні власні назви можуть вступати у синонімічні відношення утворюючи контекстуальну синонімію, де присутня денотативна тотожність та сигніфікативна варіативність. Порівнюючи два періодичних видання, "THE GUARDIAN", яка відноситься до якісних газет налічує меншу кількість контекстуальних синонімів у вигляді перифразових номінацій. Пов'язуємо цей факт із відносно стриманим стилем викладу інформації, малої кількості цитувань із прямою мовою. "MIRROR" є популярною масовою газетою у Великобританії, у якій містяться велика кількість сенсаційних заголовків та тем. Текст матеріалу характеризується простотою, емоційністю, змістовністю та

резонансністю фактів. Перелічені умови “жовтої преси” є сприятливим середовищем для розмноження досліджуваної нами варіативної лексики з підвищеною емоційністю та оцінністю.

До перспективних напрямків відносимо вивчення семантико-синтаксичної структури об’єктів контекстуальної синонімії на матеріалі газетного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аристотель. Риторика. Поэтика. Москва. 2000. 224 с.
2. Білодід, І. К. , “Сучасна українська літературна мова : лексика і фразеологія,” *Цифрова бібліотека «Київ»*, доступний 29 березня 2022 р. URL: <https://dlib.kiev.ua/items/show/646>.
3. Бытева Т. И. Очерки по русской перифрастике. Москва. Элипс. 2008. 303 с.
4. Кожина М. Н. Стилистика русского языка. Москва. Флинта. 2008. 462 с.
5. Космеда Т.А., Мова «четвертої влади» та шляхи її вдосконалення: компетенція мовної особистості журналіста і читача, „*Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2011, том 24 (63), № 4, с. 157.
6. Макарець Ю.С. Перифразові номінації в українському публіцистичному дискурсі. Київ. Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. 205 с.
7. Малажай Г. М. Сучасная беларуская мова : Перыфраза. Минск. 1980. 96 с.
8. Мацько Л. І. Стилiстика української мови. Київ. Вища школа, 2003. 462 с.
9. Приблуда Л.М. 2018. Структура та стилістичні функції вторинних номінацій в українській художній прозі початку ХХІ століття: дис. ... канд.філол. наук: 10.02.01.Київ. 2018. 218 с.
10. Синельникова Л. Н. О взаимодействии тропов (метафор, перифраз, сравнений) в контексте стихотворения. Вопросы синтаксиса и лексики современного русского языка. Москва. 1973. С. 220–231.
11. Степаненко М. І. Новітня українська мілітарна перифрастичка. *Лінгвістичні дослідження*. 2017. Вип. 46. С. 27-50.
12. Dominika Janczura. Proper Name as an Object of Paraphrase and the Basis of Its Modelling (As Based on Modern Publicist Texts). URL :<https://journals.pan.pl/Content/116798/PDF/2020-02-SOR-14-Janczura.pdf> (last accessed 29.03.2022).
13. Verbal Periphrases in a Functional Grammar of Spanish, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2011, pp. 213-322.